

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet (SOU 2015:88) Gestaltad livsmiljö– en ny politik för arkitektur, form och design

Kulturrådet har givits tillfälle att yttra sig avseende ovan rubricerade remiss och får därför lämna följande synpunkter.

Sammanfattande kommentarer

Kulturrådet ställer sig positiv till utredningens avsikt att låta de föreslagna nya nationella målen för arkitektur, form och design styra statens insatser på flera andra berörda politikområden än kulturens.

Förslaget till en ny politik för arkitektur, form och design avser områden som berör flera olika departement och Kulturrådet anser att det är nödvändigt att den nya politiken också får sin finansiering utanför kulturbudgetens ram.

Kulturrådet avstyrker förslaget om att inrätta en ny myndighet. Vår bedömning är att den nya politiken kan genomföras genom nya eller förtydligade uppdrag till befintliga myndigheter och bolag. Vidare saknar vi en konsekvensanalys av den föreslagna nedläggningen av Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes).

Kulturrådet har i sitt tidigare remissvar på promemorian *Inordnande av Statens centrum för arkitektur och design i Moderna Museet* ställt sig positiv till de organisatoriska fördelar som det förslaget skulle innebära. Vi bedömde emellertid att ett beslut om sammanslagning borde avvakta *Ny museipolitik* samt *Gestaltad livsmiljö*. Mot bakgrund av de resonemang som förs i utredningen *Ny museipolitik* samt *Gestaltad livsmiljö* kring detta bedömer Kulturrådet att ArkDes och Moderna Museet bör kunna bilda en ny ”museikoncern” där båda verksamheterna behåller sin status som egna institutioner i en gemensam myndighet.

Utredningen har sitt fokus på arkitektur och design och Kulturrådet bedömer att det finns en risk att form, konsthantverk och slöjd blir sekundära frågor genom de förslag och bedömningar som lämnas.

Vidare anser inte Kulturrådet att nya konst- eller kulturområden kan läggas in i kultursamverkansmodellen utan medföljande finansiering.

Bedömningar och förslag

Kulturrådets synpunkter på enskilda förslag och bedömningar utgår från den ordning och kapitel som återfinns i utredningens betänkande. Kulturrådet avstår från att lämna synpunkter på några av de förslag och bedömningar som ligger utanför myndighetens expert- eller politikområde. Dessa nämns inte nedan.

6.4 Förslag till nya nationella mål för arkitektur-, form- och designpolitiken

Förslag: Nuvarande nationella mål för arkitektur-, form- och designpolitiken föreslås upphöra att gälla och ersättas av följande mål för området. Målen ska utgå från perspektivet gestaltad livsmiljö. Det övergripande målet med den nationella politiken för arkitektur, form och design är att områdets inflytande ska stärkas och därmed bidra till formandet av en långsiktigt hållbar och väl gestaltad livsmiljö.

Den statliga politiken för arkitektur, form och design ska aktivt främja:

- en helhetssyn präglad av kvalitet, samverkan och dialog i formandet av en attraktiv gestaltad livsmiljö,
- ett inkluderande och demokratiskt samhälle med tillgång till goda livsmiljöer, såväl enskilda som gemensamma,
- ett förebildligt agerande från det offentliga, i alla dess roller, för en starkt kvalitet i den gestaltade livsmiljön och
- en bred och tvärsektoriell kunskapsutveckling inom utbildning samt för utövare och aktörer inom området gestaltad livsmiljö.

Bedömning: Berörda statliga myndigheter ska ansvara för att målen används i arbetet inom arkitektur, form och design och inom berörda politikområden. Myndigheterna bör stödja användningen av målen hos andra aktörer i samhället.

Kulturrådet ser positivt på utredningens övergripande mål om att stärka området arkitektur, form och design. Vi ser även positivt på att utredningen placerar arkitektur, form och design i skärningspunkten mellan olika politikområden.

Kulturrådet bedömer att målen är framåtsyftande även om de är relativt allmänt hållna. Det första målet skulle även kunna inbegripa *bevarandet* av den befintliga livsmiljön för att säkerställa att målet samspelar med kulturarvet.

Kulturrådet kan konstatera att det tidigare nationella målet *Svensk arkitektur, formgivning och design ska utvecklas i ett fruktbart internationellt samarbete* tagits bort utan att något nytt mål med internationell prägel lagts till. Även om det internationella perspektivet återfinns i de kulturpolitiska målen finns det en risk att det viktiga internationella arbetet som bedrivs inom arkitektur, form och design och konsthantverk inte kommer att prioriteras i den nya politiken.

7.3 Förslag till ombildning av ArkDes till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö

Förslag: Utredningen föreslår att Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes) ombildas till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö. Namnet ska ses som ett arbetsnamn och kan slutligt bestämmas senare.

– Förslaget innebär att samlingarna ska överföras till ett statligt finansierat museum med bra förutsättningar för att klara såväl vård som visning av samlingarna.

– Utställningsverksamheten i dess nuvarande form ska inte ingå i den nya myndigheten.

Myndigheten för Gestaltad livsmiljö ska dock ha möjlighet att göra utställningar utifrån perspektivet och att även producera och delta i produktioner av utställningar på andra platser, företrädesvis inom de regionala strukturer som myndigheten samverkar med. Behovet av lokaler bör ses över.

– Mötesplatsen för områdets aktörer i bred bemärkelse och för allmänheten är central i den nya myndigheten.

– Det pedagogiska uppdraget, bibliotek och forskning ska omfattas av och utvecklas i den nya myndighetens verksamhet.

– Myndigheten ska i sitt uppdrag följa upp statens arbete och förebildlighet genom samverkan med andra myndigheter.

– Myndigheten ska administrera ett nytt anslag för utveckling av området (se förslag i kap. 8).

Bedömning: Ett ombildande av ArkDes till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö behöver förberedas.

Myndighetens organisation och verksamhet bör ses över och förslag till en ny instruktion och regleringsbrev tas fram. Samlingarnas långsiktiga hemvist ska definieras. Förberedelserna kan göras av en tilltänkt myndighetschef eller av Regeringskansliet. Myndigheten för Gestaltad livsmiljö ska med utgångspunkt i ett helhetsperspektiv ansvara och verka för genomförande och uppföljning av den statliga politiken för arkitektur, form och design. Den ombildade myndigheten bör kunna starta den 1 januari 2017.

Kulturrådet saknar en konsekvensanalys av avvecklandet av ArkDes och efterlyser en mer ingående redovisning av utredningens bedömning av förutsättningarna för att utveckla verksamheten vid befintliga myndigheter på området.

Kulturrådet avstyrker förslaget om ombildning av ArkDes till en ny myndighet. Vi anser att ArkDes uppdrag bör justeras i enlighet med intentionerna med den nya politiken för området. Samlingarna och förvaltningen av dessa bör även fortsättningsvis finnas kvar som ett uppdrag för ArkDes. Att som utredningen föreslår låta någon annan institution ta hand om de omfattande samlingarna motverkar syftet med den nya politiken för arkitektur, form och design. Även ArkDes uppdrag som en central utställande institution bör enligt Kulturrådet kvarstå. Det utredningen lyfter som den föreslagna nya myndighetens uppdrag att arbeta med det pedagogiska uppdraget, bibliotek och forskning bygger i allt väsentligt på tillgång till utställningar, litteratur och samlingar. ArkDes publika verksamhet som även innefattar ett stort fokus på barn och unga riskerar att gå förlorad om utställningsverksamheten reduceras på det sätt som utredningen föreslår. Detta vore beklagligt eftersom Kulturrådet anser att den publika verksamheten är mycket viktig, både ur ett demokratiskt och ur ett tillgänglighetsperspektiv.

För att tillgängliggöra verksamheten för en allmänhet i hela landet är det viktigt att samverkan sker med regionala och kommunala aktörer. Bildmuseet i Umeå, Röhsska museet i Göteborg och Form Design Center i Malmö kan fungera som centrala parter i det nationella uppdraget.

Området form, design och konsthantverk får en mindre betydande roll i utredningens förslag. Kulturrådet anser att det är beklagligt och skulle gärna se att regeringen identifierar vilken eller vilka institutioner som har bäst förutsättningar att axla ett nationellt utställningsuppdrag inom form, design och konsthantverk samt att ansvarsfördelningen förtydligas. Mot bakgrund av resonemanget ovan, att forskning och pedagogik inom området har bättre förutsättningar där det finns samlingar, behöver ett sådant uppdrag inte nödvändigtvis ligga hos ArkDes.

I utredningen saknas en genomlysning av Statens konstråds roll i den nya politiken för arkitektur, form och design. Kulturrådet anser att Statens konstråd bör finnas med som en samverkanspart för att kunna stärka den nya politiken för området gestaltad livsmiljö.

Kulturrådet har i sitt tidigare remissvar på promemorian *Inordnande av Statens centrum för arkitektur och design i Moderna Museet* ställt sig positiv till de organisatoriska fördelar som förslaget innebar. Vi bedömde emellertid att ett beslut om sammanslagning borde avvakta utredningarna *Ny museipolitik* samt *Gestaltad livsmiljö*. Vi kan nu konstatera att

utredningarna endast kort berör en sådan lösning vilket vi anser olyckligt. Kulturrådet kan idag konstatera att positiva samarbeten har utvecklats mellan ArkDes och Moderna Museet vilket indikerar att det kan finnas organisatoriska fördelar med en sammanslagning. Mot bakgrund av de resonemang som förs i utredningen *Ny museipolitik* samt *Gestaltad livsmiljö* kring detta bedömer Kulturrådet att ArkDes och Moderna Museet bör kunna bilda en ny ”museikoncern” där båda verksamheterna behåller sin status som egna institutioner i en gemensam myndighet.

8.5.3. Helhetssyn på offentliga miljöer

Bedömning: Staten ska ha långsiktiga förutsättningar för att utveckla goda exempel på gestaltningen av gemensamma livsmiljöer. Det perspektiv som utredningen lyfter fram bör ges utrymme att påverka inriktning och utformningen av verksamheten.

Kulturrådet delar bedömningen.

8.5.4 En fond för stöd till utvecklingsinsatser inom arkitektur, form och design

Förslag: I syfte att långsiktigt främja en vital utveckling av området arkitektur, form och design i hela landet och för att ge stöd till exportfrämjande insatser bör staten utreda möjligheterna till att en fond byggs upp. Myndigheten för Gestaltad livsmiljö är en lämplig administratör av ett nytt anslag för särskilda utvecklingsinsatser inom gestaltad livsmiljö.

Kulturrådet ser positivt på förslaget men avstyrker förslaget om att inrätta en ny myndighet och ser att uppdraget skulle kunna ligga hos en befintlig myndighet. Kulturrådet ställer sig tveksam till om förslagets finansieringsmodell kan överföras från Danmark till Sverige, men välkomnar initiativet och att frågan utreds närmare.

8.5.6 Erfarenheterna från Delegationen för hållbara städer ska tas tillvara

Bedömning: Delegationen för hållbara städer (M 2011:01) har lagt en viktig grund för det långsiktiga arbetet med hållbar utveckling och hållbar stadsutveckling. Erfarenheterna från delegationens arbete ska tas tillvara i Myndigheten för Gestaltad livsmiljö's arbete för hållbar samhällsutveckling.

Kulturrådet ser positivt på utredningens ambition att ta till vara på erfarenheter och lärdomar från regeringsuppdraget *Delegationen för hållbara städer*. Kulturrådet avstyrker förslaget om att inrätta en ny

myndighet och bedömer att uppdraget förslagsvis kan utföras av ovanstående delegation tillsammans med Boverket.

8.5.8 Större satsningar på grön innovation och miljöteknik

Bedömning: Gröna innovationer och miljöteknik bör ta en större plats i en ny politik för arkitektur, form och design och området ska uppfattas som innovations- och näringslivsfrämjande. Vinnova kan tillsammans med Myndigheten för Gestaltad livsmiljö vara lämplig för detta.

Kulturrådet delar bedömningen. Främjande av synergier mellan området och innovation samt näringsliv kan med fördel bekostas av andra politikområden genom att ge uppdrag till befintliga myndigheter. Kulturrådet avstyrker förslaget om att inrätta en ny myndighet och bedömer att uppdraget kan lämnas till en befintlig myndighet.

8.5.9 Statliga myndigheters ansvar att ta fram särskilda program för arkitektur, form och design

Förslag: Vissa statliga myndigheter ska ha ett särskilt ansvar att verka för kvalitet inom arkitektur, form och design och ska ta fram särskilda program för området. Myndigheten för Gestaltad livsmiljö och Statens fastighetsverk ska få i uppdrag att ge vägledning och stöd till utveckling av arkitektur-, form- och designprogram i statliga myndigheter.
Bedömning: I detta arbete bör Myndigheten för Gestaltad livsmiljö och Statens fastighetsverk samråda med berörda myndigheter.

Kulturrådet ser positivt på förslaget om ett ökat statligt fokus på kvalitet inom arkitektur, form och design och till framtagandet av särskilda program för detta. I förlängningen ger det en ökad status för området. Kulturrådet avstyrker förslaget om att inrätta en ny myndighet men anser att Statens fastighetsverk liksom Statens konstråd har en viktig roll att fylla när det gäller statens förebildlighet.

8.5.10 Kommuner och regioner ska stimuleras att ta fram program för arkitektur, form och design

Förslag: Myndigheten för Gestaltad livsmiljö, Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd och Boverket ska få i uppdrag att utarbeta vägledning och i övrigt ge stöd till utveckling av kommunala program för arkitektur, form och design.
Bedömning: I detta arbete bör Myndigheten för Gestaltad livsmiljö och Boverket samråda främst med SKL och kommunerna samtidigt som berörda statliga myndigheter informeras.

Kulturrådet ser positivt på förslaget att ge Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd och Boverket i uppdrag att utarbeta vägledning och ge stöd till kommunernas och landstingens arbete med arkitektur, form och design men

avstyrker förslaget om inrättande av en ny myndighet. Det är även positivt att involvera forskningsrådet Formas som arbetar med forskning inom områdena miljö, areella näringar och samhällsbyggande samt Vinnova som har kompetens och erfarenhet av innovation och hållbar tillväxt.

8.5.11 Arkitektur, form och design i de regionala kulturplanerna och kultursamverkansmodellen

Bedömning: Förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet bör förändras så att bidragsgivningen enligt förordningen kan främja arkitektur, form, design och konsthantverk.

Kulturrådet delar inte bedömningen. Verksamhet inom form och design, främst inom museiområdet, får redan idag finansiering genom kultursamverkansmodellen. Kulturrådet anser att några nya områden inte bör läggas till kultursamverkansmodellen utan en utökad finansiering, då ekonomin till verksamheterna inom modellen redan är hårt ansträngd.

8.5.12 Ökat stöd till ungdomsverksamhet i allmänna samlingslokaler och icke-statliga kulturlokaler

Bedömning: Stöd till ungdomsverksamhet i allmänna samlingslokaler och icke-statliga kulturlokaler bör öka och omfatta fler kategorier. Stödet bör anpassas till nya behov för att ge bättre förutsättningar att möta lokalt engagemang och behov i samlingslokaler.

Kulturrådet har inget att invända mot bedömningen.

8.5.13 Bättre stöd till exportfrämjande åtgärder på området

Bedömning: Internationellt utbyte och svensk export av arkitektur, form och design ska stärkas. De exportfrämjande aktörerna bör få ökade resurser för sina insatser för att lyfta de kulturella värdena och stärka exporten inom områdena. Bättre samordning mellan stat, främjarorganisationer och utlandsmyndigheter ska syfta till värdeskapande långsiktiga verksamheter och projekt. Dessa kan drivas av myndigheter, statliga åtaganden, näringsliv och akademi i samverkan.

Kulturrådet delar bedömningen och ser positivt på förslaget om förbättrat stöd till exportfrämjande åtgärder inom området.

I utredningens direktiv ingick att analysera och beskriva hur en politik för arkitektur, form och design utformats i några för Sverige relevanta länder. Utredningen valde att granska ländernas arkitektur- och designpolitik och här saknar Kulturrådet en beskrivning och analys av formområdet. I till exempel Norge finns *Norwegian Crafts* som finansieras av norska kultur- och utrikesdepartementet och som har till uppgift att stötta det kvalitativa

samtida konsthantverket genom internationella utbyten med bland annat utställningar, deltagande på internationella mässor, publikationer och seminarier. Om insatser för att stärka export på området initieras är det viktigt att formkonsten inkluderas. Kulturrådet har under flera år pekat på behovet av stöd för kulturexportinsatser inom bland annat bild- och formkonstområdet och har i ett nytt treårigt pilotprojekt i samverkan med Tillväxtverket utvecklat ett nytt stöd för kulturexport där området ingår. Kulturrådet ser positivt på möjligheten att finansiera exportinsatser för företagare inom området genom fler politikområden. Kulturrådet avstyrker förslaget om att inrätta en ny myndighet.

8.5.14 Införande av wild card-systemet

Förslag: Utredningen föreslår ett statligt stöd till systemet med så kallade wild card med syfte att öka mångfalden och stimulera arkitekt- och designbranschen genom att ge utövare i etableringsfasen en större chans att delta i upphandlingar, tävlingar och innovationsprocesser.

Kulturrådet ser positivt på förslaget med wild card för att ge nyetablerade utövare inom området arkitektur och design möjlighet att komma in på marknaden, men anser att systemet även borde inkludera formområdet.

9.8 Insatser för ökad kvalitet och höjd kompetens

Kulturrådet ser positivt på bedömningen att insatser bör genomföras för ökad kvalitet och höjd kompetens inom arkitektur, form och design, där samverkan, utbildning, metodstöd, forskning, insatser inom upphandling samt möten mellan relevanta aktörer ingår.

10.9.2 Finansiering av nationella forskningsnätverk

Bedömning: Forskningsnätverk inom design och arkitektur har lett till en samlad kunskapsuppbyggnad med positiva resultat för såväl forskning som forskarutbildning. Den kommande forskningspropositionen bör pröva och föreslå hur nätverken kan få en långsiktig finansiering. Vidare bör möjligheterna för hur en motsvarande infrastruktur kan byggas upp för konsthantverk, slöjd och hantverk undersökas i den kommande forskningspropositionen.

Kulturrådet ser positivt på bedömningen om att den kommande forskningspropositionen prövar samt föreslår en långsiktig finansiering för forskningsnätverken inom design och arkitektur. Vi ser även positivt på bedömningen att undersöka möjligheterna för en motsvarande infrastruktur för konsthantverk, slöjd och hantverk.